

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף קיח, ב קיט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם מותר ללמד תורה לעכו"ם?

מבואר בשלהי המסכת, אמר אפרים הסופר תלמידו של ר"ל בשם ר"ל, נפסקה הלכה כשיטת רבי שמעון. ואמרו לפני שבור מלכא, ואמר יקבל ר"ש חן מאיתנו. מיהו "שבור מלכא", כתב רש"י (ד"ה קמיה) לי נראה שבור מלכא ממש, ומלך פרס היה ובקי בדינים. וא"כ צריך להבין איך לימדו תורה גוי, והרי מבואר בכמה סוגיות שאין ללמד תורה גוי.

אמנם הלכה זו לא נמצאת בשו"ע, כי אם לגבי עבד (יו"ד רסז, עא) שאין ללמדו תורה ואם לימדו תורה יצא לחירות. וכבר עמדו בכך רבוותא מדוע לא נזכר דבר מפורש לגבי עכו"ם.

בגמ' חגיגה (יג, א) "אמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום".

שאלו תוס' (שם ד"ה אין מוסרין), היה קשה להר"ר אלחנן תיפוק ליה דעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה כדאמר בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נט, א) עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול. ביארו תוס', שמדובר שיש גוי אחר שיוזע תורת ישראל, ואם היהודי לא ילמד את הגוי, ילמד תורה מגוי, א"כ לא מוגדר כתרי עברי דנהרא שרק באופן זה עוברים על איסור לפני עוור, ולכן אמר רב אמי שאף שאין חשש של לפני עוור יש איסור מצד "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום".

חידוש גדול כתב בטורי אבן (שם) ע"פ מה שנחלקו בגמ' בסנהדרין מה הטעם גוי העוסק בתורה חייב מיתה, והביאו בגמ' משום שתורה צויה לנו מורשה קהלת יעקב, למ"ד קוראים "מורשה" והתורה ברשות עם ישראל וגוי שלמד הוא גזל את התורה מעם ישראל. מ"ד אל תקרי מורשה אלא מאורסה וגוי הלומד תורה כבא על נערה המאורסה. נוקט הטורי אבן רבי אמי שלמד שאין מוסרים דברי לעכו"ם ביאר משום גזל, וא"כ כדון של דיני ממונות כאשר הישראל מלמדו תורה אין בכך איסור מחמת "תורה צויה לנו משה" שהרי הישראל מלמדו ונתן לו רשות, ואף שהתורה שייכת לכל ישראל ורק הוא התיר ולא כלל עם ישראל נתנו רשות לגוי, בכ"ז בשותפים כאשר אחד נותן רשות לחברו להשתמש יכול עכב השותף השני רק כאשר יש לו חסרון וכאן שאין חסרון לשאר השותפים אין חיוב לגוי, ורק מחמת דברי רבי אמי "לא עשה כן", יש לאסור.

והרבה מגדולי האחרונים תמחו תמיהה רבת על דברי חידושו של הטורי אבן. בהגהות מהר"ץ חיות (נדפס בסוף המסכת) הביא את הסוגיא הנזכרת במסכת חגיגה ושאל א"כ איך לימדו את שבור מלכא תורה. וביאר חיות וקיי"ל לפי המבואר במסכת ע"ז שמותר ללמדם ז' מצוות בני נח, ואחד ממצוות בני נח "דינים", והסוגיא לפנינו בדין שייכות הירק לבעלי הגינות הוא בכלל דינים, מותר ללמד את בני נח.

בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כא סימן כה) דן בניין הנזכר בהקשר לימוד תורה לגוי הבא להתגייר ובהקדמה לנושא הביא בנידון שלנו, פוסק הרמב"ם (מלכים ג, ט) עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצוות שלהן בלבד וכו'. ויש איסור מיוחד על ישראל שלא ללמדם החוקים והמשפטים כפי שהבאנו לעיל מהסוגיא בחגיגה.

הרמב"ם במשנה תורה לא מזכיר את הדין כלפי ישראל שאין מוסרין דברי תורה לעכו"ם. ביאר הציץ אליעזר, כנראה שבדרך כלל נכלל זה בהלכה הפסוקה שפסק בהלכות מלכים דעכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה.

והרמב"ם בתשובותיו (שו"ת פאר הדור נ) נשאל על שניהם יחד "אם מימרת רבי יוחנן גוי שעוסק בתורה חייב מיתה אם זה הלכה, ואם צריך לימנע כל בר ישראל אשר ילמד דבר מהמצוות הנלמדים משבע מצוות, או לא", ועל שניהם יחד השיב, דהלכה הוא ואלא ספק ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מתלמוד תורה עד שיתגייר, והתיר ללמד דבר המצוות והשכר והעונש יש כמה מהם שיחדרו לטובט עו"ש. וכתב הציץ אליעזר, שכונת הרמב"ם ללמדם רק המצוות הנלמדים משבע מצוות אשר על זה היתה השאלה שנשאל.

בגמ' בב"ק (לה, א) אמרו וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל ללמדו תורתכם קראו ושנו ושלושו וכו', שואלים התוס' (שם ד"ה קראו) איך עשו זאת, הא אמרין בחגיגה המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגיד דברי ליעקב, ומתראצים, א. עשו בעל כורחם מחמת ציווי המושל, ולא חייבים לטסור עצמם על ענין זה. ב. עשו עצמם גרים כדאייתא בספרי בפרשה אף חובבי עמים ע"ש. מבואר מדברי התוס' שהאיסור ללמד תורה לגוי הוא איסור מחולט, עד שהוצרכו לבאר את המעשה המבואר שם בגמ' שלא יסתור את דברי רבי אמי בגמ' בחגיגה הנזכרת.

והוא הדין של שלום (שם סימן ט), וז"ל "שמעו מכאן דלא שרי ללמוד תורה לגוי אף משום שלום מלכות, וק"ו משום שכר הנאה, אם לא בגזירה והכרח". ומוסיף הים של שלמה "ואוי לה לאותם שנמצאו במדינת ספרד ולועז וארץ ישמעאל הלומדים תורת ד' עם האומות בעבור הנאתן ותשלומי שכרן הם

המלמדים בנים לע"ז, כי אח"כ הם מהפכים למינוח כאשר שמענו וראינו בעו"ה, וד' מסר התורה בקבלה למשה לומר ליהושע ויהושע לזקנים וכו', ולא הניח לכתוב תורה שבעל פה כדי שלא יהפכו למינוח כדאייתא בפרקי דרבי אליעזר, א"כ אותן האנשים החטאים בנפשותם ובגופם להפר עצת ד' אשר לומדים עם האומות לפע"ד גדול עונם מנשוא, ולא יראו בנחמות ציון" עכ"ל.

דעת המהר"ץ חיות (סוטה לה, ב) שכבר חילקו הפוסקים בין תורה שבע"פ שאסור אבל תורה שבכתב מותר ללמד בן נח. וכך סבר בפשיטות להתיר לימוד תורה שבכתב לעכו"ם בשו"ת משיב דבר לנצי"ב (יו"ד סימן טז).

בשלטי גבורים על הר"ף (סוף פרק קמא בע"ז) הביא בשם הרי"ז ז"ל "ונראה בעיני שישראל המלמדו תורה הרי הוא עובר ולפני עור, ולא נאמר כל זה אלא בתורת משה ומצותיה שנצטוו בהן ישראל, אבל נביאים וכתובים נראה בעיני שמותר ללמדו שרואה בהן נחמות האמורים לישראל ותשובות שראוי להאמין לאפיקורסין וע"י כן אפשר שישלים דרכו". עכ"ל. מבואר שיש חילוק בין תורה לנ"ך. ובמג"א (או"ח שלד, יז) מביא בשם השל"ה דס"ל להחמיר גם בזה ועיי"ש במחצית השקל.

שיטת המהרש"א בחידושי אגדות בחגיגה (שם) שהאיסור ללמד בן נח זה דווקא "טעם וסוד המצות". וכך בתפארת ישראל (על המשניות זבחים יז, לו) שהוראת המעשה בלי טעם אינו מחשב לימוד תורה לבן נח.

בשו"ת שרידי אש (חלק ב, נו) נשאל "ענותותו דמר תרבנו לבקש חוות דעתי בענין הרצאה במכללה נכרית בנושא תלמודי". לאחר שדן בהרחבה בסיבות הטיות מותר. אין לשהות לבנים ברשות הרבים, אלא מביא ומיד בונה. אף שהתירו לזמן מועט כנזכר, אם הזיק משלם מה שהזיק. אך לדעת רשב"י, מותר לו להכין צרכיו ברשות הרבים למשך ל' יום, ובזדאי שאינו משלם.

המשנה שלא כדעת רבי יהודה, א. אמר רבי יהודה שמותר להוציא זבל בזמן הוצאת זבלים למשך ל' יום. דחתה הנמ', שמודה רבי יהודה שאם הזיק משלם. ב. נר תנוכה שהזיק פטור, דוחה הנמ' שאין מדובר מחמת רשות ב"ד, אלא מחמת רשות של מצוה. ג. אמרו רבנן כל אלו שהתירו לקלקל ברשות הרבים אם הזיקו חייב, ורבי יהודה פטור, בהכרח המשנה שלנו שחייבה שלא כדעת רבי יהודה. אמר אב"י שאף רשב"ג ור"ש סברו כרבי יהודה שאם נתנו חכמים רשות והזיקו פטור. רשב"ג כפי שאמר במשנה שמותר לו להכין את אבני הבנין ל' יום, ואם הזיק פטור. ר"ש לגבי אדם שהניח תנור בעליה, צריך לזאוג שעובי המעזיבה יהיה ג' טפחים, לכירה טפה, ואם הזיק פטור (רבנן מחייבים).

פועלים שעובדים בשכירות כל אחד מתחייב באחריות על הנזק, חצב את האבן ומסר לסתת, הסתת חייב, וכן שמסר למי שמוליך את האבנים, ואח"כ מסר למי שמושיט את האבנים לבנאי, ומסר לבנאי וכו', תמיד האחרון חייב. אך כאשר עובדים בקבלנות וכולם חייבים לזאוג לשלמות המלאכה, אף אם הניחו את האבן במקומו על שורת האבנים שביכולת ונפלה האבן והזיקה כולם חייבים.

ב' גינות אחת מעל השניה בצורה מדורגת, וגדל ירק על הדופן בין הגינות, לדעת רבי יהודה הירק של התחתון שהרי אם ימלא את חצרו עפר לא יגדל הירק. לדעת רבי מאיר בעליון שהרי אם יטול את עפרו וינמך את הגינה לא יהיה ירק. אלא אמר רבי מאיר בודקים מהיכן יונקים שורשי הירק ושייך למקום היניקה (ויהיה שייך לעליון כמבואר לקמן בדברי רבא). לדעת ר"ש, מה שיכול העליון לפשוט ידו ולטול, שייך לו. והשאר שייך לתחתון. אמר רבא, כולם סברו ששורשי הירק ועיקרו שייכים לעליון, חלקו האם הניף הולך אחר העיקר או לא. לדעת ר"ם הנוף הולך אחר העיקר ושייך הכל לעליון. ולרבי יהודה לא אומרים שהנוף הולך אחר העיקר וזוכה התחתון מחמת אור.

וכן נחלקו במכר אילן בתוך שדה, לדעת רבי מאיר מה שגדל מהגזע או מהשורשים, לבעל הקרקע. לדעת רבי יהודה, הגדל מן הגזע, לבעל האילן. הגדל מן השורשים, לבעל הקרקע. וכן נחלקו לגבי דיני ערלה, אילן שיצא מאילן בין מהגזע ובין מהשורשים, לדעת רבי מאיר יש בו דיני ערלה כדון אילן חדש. ולרבי יהודה מה שיוצא מן הגזע אין בו דיני ערלה, מה שיוצא מהשורש דינו כאילן חדש. החידוש בערלה שלא מודה רבי יהודה לר"ם אף שהנידון לגבי איסור. והחידוש לגבי ממקח וממכר שלא מודה ר"ם לרבי יהודה.

כאמור במשנה, דעת ר"ש שירק בין ב' גינות, כל מקום שיד העליון מגעת שייך לו, וביארו בבית מדרשו של רבי ינאי, שיכול להגיע בלא סכנה. הסתפק רב ענן או רבי ירמיה, מה הדין כאשר מגיע לנופו ולא לעיקרו או להפך. תיקן. אמר אפרים הסופר תלמידו של ר"ל בשם ר"ל, נפסקה הלכה כשיטת רבי שמעון. ואמר לפני שבור מלכא (לרש"י מלך פרס שהיה בקיא בדיני ישראל. וי"א הכוונה לשמואל), ואמר יקבל ר"ש חן מאיתנו.

הדף עלך פרק הבית והעליה וטליקא לה מסכת בבא מציעא. בריך רחמנא דסייען.